

УДК 378.4:811.161.2'373 (477)

Донкоглова Н. А.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Статтю присвячено одній із найважливіших проблем сучасної національної освіти України - формуванню у студентів вищих навчальних закладів професійно орієнтованого мовлення. Успішний розвиток такого мовлення можливий лише при дотриманні ряду науково обґрунтованих принципів. Один з важливих аспектів - робота з термінологічною лексикою, подолання русизмів та інших невиправданих запозичень.

Вступ

Процеси інтеграції у різних сферах життєдіяльності людини, особливо у сфері освіти, актуальні для всієї Європи. Зростає роль знань та освіти як у житті окремої людини, так і для всього суспільства загалом. Вища освіта на сучасному етапі розглядається як важливий елемент розвитку людини, який забезпечує формування потенціалу особистості, сприяє економічному розвитку країни і, зрештою, її конкурентоспроможності серед інших країн світу.

Однією з актуальних проблем, яка потребує вирішення у процесі здобуття вищої освіти студентами економічних спеціальностей, є формування професійно орієнтованого мовлення. Стрімкий науково-технічний прогрес, поширення нових технологій, міждержавний розвиток у сфері освіти ведуть до використання у професійній лексиці русизмів та великої кількості іноземних термінів. Безумовно, це не сприяє

формуванню мовної майстерності, професійної культури мовлення.

Постановка проблеми та основні результати

Реалії сьогодення диктують певні вимоги до розвитку сфери вищої освіти, оскільки саме у ній відбувається процес завершення навчального етапу формування спеціаліста та, в першу чергу, особистості, інтелектуальної еліти, за якою не тільки майбутнє економічне зростання нашої країни, а й національне світосприйняття.

У цьому контексті одним із важливих питань залишається питання мови. Ми не маємо забувати про важливість здобування освіти саме рідною мовою, мовою, яка є одним із головних чинників усвідомлення нас як нації. Навчання українською мовою забезпечує моральне виховання майбутніх громадян України, яке ґрунтується на національних традиціях і духовних

цінностях українського народу, що у свою чергу, може бути здійснене тільки за використання в системі національної освіти державної мови [1, 37-39].

Зміщення акценту на вивчення студентами економічних спеціальностей саме професійного мовлення є потребою сьогодення. Правильна не тільки українська літературна, а й професійна мова є ознакою освіченості людини, високого рівня її кваліфікації.

Перехід країни від планової до ринкової економіки зумовив потребу у фахівцях економічних спеціальностей, підготовка яких стикається з проблемами в українській термінологічній лексичі. Зроблено багато перекладів іноземних наукових видань, які здебільшого перекладалися дослівно, калькувалися, що спричинило викривлення смислової інформації та різну інтерпретацію категорій і понять сучасної економічної науки, які і до сьогодні не до кінця унормовані, немає чіткої системи термінів.

Вищезгадані проблеми призводять до розбалансованості саме у сфері професійно орієнтованого мовлення. З метою уникнення цих недоліків потрібно приділяти велику увагу його поетапному формуванню. Йдеться про унормування мовлення, формування мовної майстерності, міждисциплінарні мовні зв'язки, виховання мовної свідомості.

Цьому сприятиме поетапне використання спеціальних вправ, спрямованих на формування умінь правильного вживання у мовленні конкретного мовного матеріалу; творче використання студентами мовних засобів, вибір і вживання яких визначаються ними самостійно; формування здатності самостійно добирати необхідний мовний матеріал і використовувати в нових умовах набуті знання та навички [2, 89—93].

Від розв'язання цих завдань у багатьох випадках залежить, чи стане студент справді освіченою людиною, чи буде дилетантом у багатьох питаннях, зокрема в обраній ним професії.

Формування професійної культури мовлення та процес мовної освіти мають будуватися за принципами функціонально-комунікативної спрямованості, проблемності, на більш тісних міжпредметних зв'язках суміжних дисциплін.

Відповідно до навчальних планів опанування дисциплін у вищих навчальних закладах курс Ділової української мови є необхідним, але недостатньо продуктивним заходом для опанування професійної мови, оскільки дисципліна обмежена рамками офіційно-ділового стилю, що задовольняє вузькі потреби переважно письмового ділового спілкування, окресленого досить

чітко визначеними стандартами, та незначною мірою акцентує увагу саме на формуванні професійного мовлення студентів [3, с. 37].

Так, при вивченні рефератів, курсових, звітів про проходження виробничої практики студентами другого та третього років навчання за трьома параметрами:

1) оволодіння стандартизованими композиційними структурами фахового та наукового мовлення;

2) запас слів та обізнаність з визначеною системою україномовної термінології та її правильного застосування;

3) граматично правильна побудова тексту було з'ясовано, що у своїй більшості студенти не завжди граматично правильно оформлюють текст, у більшості випадків використовують заучені стандартні композиційні структури мовлення, без будь-яких власних варіантів, що не дає можливості побачити і відчути розуміння студентом викладеного матеріалу, його особисту оцінку.

Адже характерними рисами професійної, наукової мови є точність, чіткість, стислість, смислова завершеність (табл. 1).

Таблиця 1. Риси наукової мови

Характерні риси	Сутність поняття
Точність	Високий ступінь відповідності об'єктивним даним, дійсності. Суворе ретельне дотримання необхідних норм, вимог, акуратність, пунктуальність [4, 1259]
Ясність	Простий, зрозумілий; не потребує додаткових пояснень; цілком очевидний; який не викликає жодних сумнівів у будь-чому [4, 1425]
Стислість	Лаконічно висловлений, небагатослівний [4, 1196]
Смислова завершеність	Уявлення про щось, поняття, розуміння чого-небудь, яке має бути виконане до остаточного закінчення [4, 285, 1153]

Неправильно вжиті слова і словосполучення та лексичні помилки можуть спотворити висловлену думку, викривити смисл написаного. Для наукового тексту характерними є формально-логічний спосіб викладання матеріалу, наявність міркувань, що сприяють обґрунтуванню основних висновків, використанню спеціальної термінології [5, 186].

Тому при формуванні професійного мовлення студентів, зокрема економічних спеціальностей, у навчальному процесі слід дотримуватися таких науково обґрунтованих принципів:

структурності - відображає певні зв'язки між одиницями мовлення (словоформою, словосполученням, фразою, над фразовою єдністю, текстом);

науковості - передбачає відповідність змісту мовленнєвого курсу загальноновизнаним фактам, поняттям теорії, структурі лінгвістичної науки (висвітлення фахових мовленнєвих явищ подається у розвитку та взаємодії);

свідомості - студент під час мовленнєвої діяльності має усвідомлювати форму та зміст професійного мовлення українською мовою, що, в свою чергу, залежить від:

- форми мовлення - усної чи письмової, рівня автоматизованості у вживанні лексичних та граматичних ознак, форми усвідомлення, що забезпечується взірцем мовлення, її ситуативного оточення;

- комунікативної спрямованості, що є одним із провідних принципів методики навчання українській мові та культурі професійного спілкування;

- міцності та практичної спрямованості знань, що допомагає відтворити мовний матеріал, який вивчається, та застосовувати у конкретній мовній ситуації;

- доступності - відповідно до специфіки спеціальності охоплює лише необхідний для практичного засвоєння лінгвістичний матеріал, що сприятиме професійному мовленню майбутнього фахівця;

- єдності навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів, спрямованої на виявлення, спостереження та з'ясування мовних явищ в усній та писемній формах мовленнєвої діяльності. Така залежність організації навчальної роботи більш доцільна та відповідає характеру різних видів мовленнєвої діяльності [6, 62—65].

Отже, маючи на меті формувати у студентів комунікативні уміння і навички, які допомагають створенню ефективного ділового спілкування і слугують збагаченню культури професійно зорієнтованого мовлення, необхідно спиратися на практичне використання мови та створювати такі завдання і ситуативні вправи, які мають відтворювати реальні явища суспільного, економічного, наукового життя, наближуючи його до природного професійного мовлення:

- формувати навички професійно зорієнтованого мовлення у процесі навчання шляхом методично обґрунтованої організації навчального спілкування, де велике значення приділено міждисциплінарним мовленнєвим зв'язкам;

- паралельно виробляти у студентів навички правильного (унормованого) ретельного добору, осмислення та фіксації нової інформації, термінології, не допускаючи калькування або змішування мов в усному та писемному мовленні;

- організовувати навчання з активним залученням самих студентів до навчального спілкування, яке було б максимально наближене до реального професійно-ділового;

- створювати чималий активний лексичний запас фахової термінології, адже мовленнєва специфіка наукового стилю визначається саме великою кількістю термінів, які активно обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності [7, 51-53].

Робота зі студентами над термінологічною лексикою, що є інформаційною вершиною будь-якого зв'язного тексту будь-якої галузі виробництва, має проводитися не тільки безпосередньо на заняттях, а й під час виробничої, науково-дослідницької практик. У цьому разі велику роль у формуванні професійної лексики відіграє включення до навчально процесу наукових конференцій, тематичних ділових дискусій, використання у навчальному процесі ділових ігор, ситуативних вправ, кейсів. Слід відзначити також виховний момент вищезазначених заходів, який полягає у формуванні навичок поважного ставлення до співбесідника, умінні корегувати власну позицію, зважаючи на почуте, уміння досягати згоди, виробляти спільне рішення.

Висновок

На основі висвітленого матеріалу приходимо до висновку, що питанню формування професійно орієнтованого мовлення студентів економічних спеціальностей необхідно приділяти більше уваги. Перебудова суспільства, інтеграційні процеси, вплив інших культур на мовленнєву сферу призвели до розбалансованості, з одного боку, української термінологічної системи, з іншого - до загострення проблеми професійної мовленнєвої культури студентів - майбутніх фахівців у суспільних та технічних галузях. Цю проблему сьогодні можна подолати, лише усвідомивши причини та розробивши комплексні заходи щодо побудови навчального процесу, з урахуванням міждисциплінарних зв'язків саме у професійно-мовленнєвому контексті.

1. Януш Я. Роль української мови у вихованні студентів // Дивослово. - 2005. - № 4. - С. 37-39.

2. Онкович Г. Українська словесність у вищих технічних

навчальних закладах // Вища освіта України. - 2003. - № 2. - С. 89-93.

3. Волосова О. Культурно-освітня ситуація в країні й ви-

- кладання української мови у вищій школі // Українська мова і література в школі. - 2005. - № 6. - С. 36-39.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голова ред. В. Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВТГ «Перун», 2002. - 1440 с.
5. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 212 с.
6. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів // Українська мова і література в школі. - 2003. - № 1. - С. 62-65.
7. Момот В. Проблемність у вивченні української мови професійного спілкування // Українська мова і література в школі. - 2004. - № 7-8. - С. 51-53.

N. Donkoglva

PROFESSIONAL ORIENTING SPEECH FORMING BETWEEN THE STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALITIES

The article is devoted to the one of main problem in the contemporary national education in Ukraine - forming the professional orienting speech between the students of universities. Successful development of such speech is possible only with observing the main scientific grounded principles. One of the important aspect - work with terminological vocabulary, overcoming the russisms and others unfounded loan words.